

Вальчук О.І. Механізм визначення страхових тарифів в радянській системі соціального страхування (1922 – 1929 рр.) // Дні науки історичного факультету: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції молодих учених. – Вип. VI: у 8-х част./ Редкол.: чл.-кор. НАНУ, проф. В.Ф. Колесник (голова), доц. О.Ю. Комаренко (заст. голови), І.В. Семеніст (відп.ред.) та ін. – Ч. 5 – К., 2013. – С. 7-8.

Олена Вальчук

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Механізм визначення страхових тарифів в радянській системі соціального страхування (1922 – 1929 рр.)

Належним чином організована фінансова система завжди залишалася необхідною і важливою умовою розвитку страхової справи. Соціальне страхування, відновлене у складі Народного комісаріату соціального забезпечення РСФРР на початку 1920-х рр., потребувало проведення ряду заходів для його стабілізації й ефективного функціонування. В процесі формування нової соціальної політики основні дискусії розгорталися навколо фінансування соцстраху.

Головну прибуткову частину бюджету страхових органів становили страхові внески, які сплачували лише роботодавці. Їх розмір залежав від рівня шкідливості та небезпечності виробництва і визначався у відсотках до загальної суми заробітної плати. Увесь спектр ставок страхового внеску разом складав страховий тариф. Підприємства і господарства, відповідно до постанови страхового органу та інспекції праці, відносилися до одного з чотирьох встановлених розрядів небезпечності [1, с. 13-14].

У 1922 р., залежно від розряду небезпечності виробництва, відсоток диференціювався в межах від 21 до 28,5. Зважаючи на складне фінансово-економічне становище в державі, існуючі розміри внесків виявилися занадто високими для промисловості, яка перебувала на стадії відновлення і потребувала значних капіталовкладень. Як наслідок, заборгованість по сплаті страхових внесків лише зростала. Постановою ВЦВК від 12 квітня 1923 р. розміри внесків було зменшено до 16 – 22 % від суми заробітної плати. Крім того, для установ і підприємств, які перебували на державному бюджеті, були встановлені особливі тимчасові пільги. З 1 січня 1923 р. для них, незалежно від приналежності до одного з існуючих розрядів, розміри внесків були визначені на рівні 12 і 16 % відповідно [2, с. 62-63].

Поряд зі зниженням загального тарифу Народний комісаріат праці СРСР (оскільки соціальне страхування з 1 лютого 1923 р. перейшло у його відання) спільно із зацікавленими господарськими органами і професійними спілками переглянув розміри страхових внесків для тимчасових і сезонних робіт, на які залучалися переважно селяни. Зниження, в середньому, складало близько 40 % визначеного для постійних працівників тарифу [3, с. 10].

З 13 лютого 1925 р. вирішення питань, пов'язаних зі встановленням тарифів страхових внесків, в межах Радянського Союзу перейшло до компетенції новоутвореного координуючого органу – Союзної ради соціального страхування (СРСС) при НКП СРСР [4, с. 14].

Однак, незважаючи на складне фінансове становище органів соціального страхування, зменшення страхових тарифів спостерігалось й надалі. Постановою ЦВК та РНК СРСР від 26 лютого 1925 р. було встановлено чотири групи пільгового тарифу. Для I і III груп – він складав 10 %, для II і IV – 12 і 14 % відповідно. Також були визначені тимчасово знижені тарифи для окремих галузей промисловості: грубошерстяної та нафтової – 16 % (замість нормального тарифу в 20-22 %), державної лісової неекспортної промисловості – 18 % (замість 22 %), а для експортоорієнтованої – 14 % [2, с. 63]. Менше ніж через два роки, 18 січня 1927 р. з'явилася нова постанова ЦВК та РНК СРСР «Про доповнення тимчасового пільгового тарифу внесків на соціальне страхування». Відповідно до її положень, III групу поповнювали державні видавництва, єврейське колонізаційне товариство, спілка безбожників, товариство ремісничої і землеробської праці серед євреїв, державні та кооперативні установи і підприємства, а також громадські організації при виконанні ними робіт із житлового будівництва [5, с. 30].

Постійне розширення переліку об'єктів, на які поширювався пільговий тариф, також не сприяло покращенню фінансового становища органів соцстраху. Ще в лютому 1924 р. постановою ЦВК та РНК СРСР з 1 грудня 1923 р. дія тимчасового пільгового тарифу внесків на соціальне страхування у розмірі 16 % була поширена на підприємства, які перебували на балансі місцевого бюджету і не були переведені на госпрозрахунок [6, л. 95]. З 1 травня 1925 р. набула чинності постанова ЦВК та РНК СРСР «Про застосування пільгового тарифу до організацій та установ, які мають суспільне значення». Страховий тариф у розмірі 10 % був визначений для Американської секції Європейської студентської допомоги, установ Американської менонітської допомоги, їдалень товариства Народного харчування, Товариства друзів повітряного флоту, селянських комітетів взаємодопомоги, товариств Добровільного повітряного флоту і «Доброхім», Міжнародної організації допомоги борцям революції та інших [7, л. 84].

Починаючи з 1928 р., питання про необхідність перегляду середнього тарифу в бік його підвищення активно розглядалось на сторінках періодичних видань, у звітах працівників Цусстраху. Пояснювалось це тим, що бюджет соціального страхування з 1925/26 операційного року був дефіцитним, а на 1928/29 операційний рік ситуація, що склалася загрожувала фінансовою катастрофою. За умов продовження тієї ж бюджетної і фінансової політики, майбутнє справи соціального страхування було доволі сумнівним. Особливо враховуючи ту обставину, що середній страховий тариф постійно знижувався, а витрати соцстраху продовжували зростати. Крім того, чисельність і багатоманітність тарифних ставок, практика запровадження тарифів «заднім числом» лише ускладнювали існуючу систему тарифів, що призводило до неправильної тарифікації окремих підприємств і установ на місцях. Це, в свою чергу, сприяло появі ідеї про уніфікацію тарифів [8, с. 17].

Підходи до фінансового забезпечення соціального страхування змінилися із взяттям курсу на модернізацію економіки. У постанові ЦК ВКП(б) «Про соціальне страхування» від 28 вересня 1929 р. вказувалось на необхідність поступового переведення фінансово зміцнених підприємств і установ на нормальний тариф і збереження пільгових тарифів лише для підприємств важкої промисловості з метою припинення подальшого механічного зниження страхового тарифу [9, с. 45].

Таким чином, основу фінансової системи соціального страхування становили

страхові внески, а механізм визначення страхових тарифів безпосередньо впливав на ефективність її функціонування. Швидкий ріст заборгованості по сплаті страхових внесків спонукав радянське керівництво до пошуку оптимальних способів вирішення цієї проблеми. В результаті чого з'явилася тенденція до постійного зниження ставки страхового тарифу, яка простежувалася з моменту переходу органів соціального страхування у відання НКП СРСР. Однак обраний шлях призвів лише до посилення нестабільності і розбалансування всієї системи.

Джерела та література

1. Гутцайт В. На что живут страховые органы (популярное изложение финансовой системы советского социального страхования) / В. Гутцайт. Изд. 2-е. – М.: Вопросы труда, 1926. – 64 с.
2. Данский, Б. Г. Социальное страхование раньше и теперь / Б.Г. Данский. Изд. 2-е. – М.: Вопросы труда, 1928. – 251 с.
3. Немченко Л.П. Финансовые вопросы социального страхования в 1923 г. / Л.П. Немченко. – М.: Вопросы труда, 1923. – 48 с.
4. Социальное страхование в 1924 – 1925 гг. (Материалы к страховой кампании). – М.: Вопросы труда, 1925. – 118 с.
5. «О дополнении временного льготного тарифа взносов на социальное страхование». Постановление ЦИК и СНК СССР от 18 января 1927 г. // Вопросы страхования. – 1927. – №11. – С. 30.
6. Государственный архив Российской Федерации (далее – ГАРФ), ф. Р5528, оп. 1, д. 3, 106 л.
7. ГАРФ, ф. Р7062, оп. 1, д. 15, 192 л.
8. Голубинский П.С. Нужен средний тариф для отдельных групп предприятий / П.С. Голубинский // Вопросы страхования. – 1929. – №33-34. – С. 17.
9. Всесоюзная коммунистическая партия (большевиков) о социальном страховании. Сборник документов. Подготовили к изданию А. Таубер и И. Ахматовский. – М.: Профиздат, 1940. – 112 с.